

Farhad Khosrokhavar: »Radikalizacija«, TIM press, Zagreb, 2017. 7 s francuskog preveo i pogovor napisao Rade Kalanj

# MODELI RADIKALIZACIJE

**F**arhad Khosrokhavar (rođen u Teheranu 1948.), ugledni iransko-francuski sociolog koji je na tragu ideja i mišljenja svog učitelja Alaina Tourainea, ali naravno i svog originalnog iskaza, objavio cijeli niz iznimno zanimljivih djela, spada možda među najbolje poznavatelje procesa i modela radikalizacije u novodobnom, posebice islamskom svijetu. Studiju »Radikalizacija« objavio je 2014. i u njoj prepoznajemo ne samo vrsnog znalca francuske društvene i političke scene, već i autora koji pomno analizira i razumije položaj muslimana u zapadnoeuropskoj zajednici, odnosno koji ukazuje na probleme, ali i dileme njihove prilagodbe u društvu, te osjeća unutar njih proturječnosti koji se formiraju u sudaru obiteljskog i tradicijskog odgoja, s izazovima moderne zapadne civilizacije.

Ovom knjigom, za koju je in- struktivan pogovor napisao prevoditelj i vrstan poznavatelj francuskih, intelektualnih i uopće duhovnih kretanja, prof. dr. Rade Kalanj, a u izdanju već dokazanog promotora znanstveno provokativnih i sjajnih publicističkih studija, TIM pressa, naša je javnost obogaćena djelom koje nam pruža uvid u mnogo toga o čemu danas pričamo, a o čemu zapravo jako malo znamo.

## Polivalentan fenomen

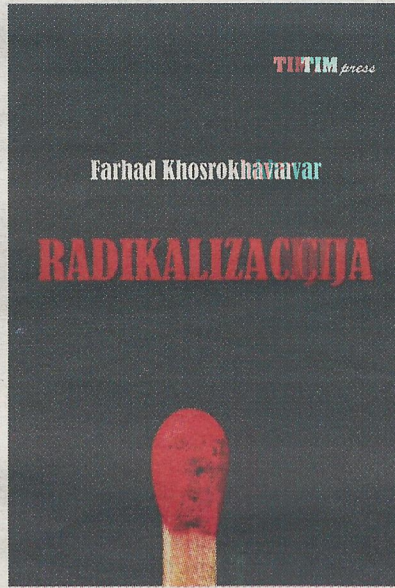
Farhad Khosrokhavar (doktorirao u Montpellieru 1974. na temu odnosa istine i konačnosti kod M. Heideggera), dugogodišnji profesor na Ecole des hautes etudes en sciences sociales do danas je objavio desetak knjiga vezanih za »ideje i pokrete unutar muslimanskog svijeta«, ali posebno je razrađivao različite oblike islamskog ekstremizma i terorizma. Istodobno, bavio se i sociologijom i antropologijom iranske revolucije (Homeini), ali i Al-Kaidom, džihadom; suprotstavljajući i komparirajući muslimanski i kršćanski svijet, nastojao je pojasniti specifičnosti fenomena novodobne radikalizacije, koja kao takav pojam u prostor javne komunikacije ulazi nakon terorističkog napada na Ameriku 11. rujna 2001. U mnoštvu definicija pojma radikalizacije, Khosrokhavar je osmislio i vlastitu; to je: »Proces putem kojeg pojedinac ili skupina usvaja nasilni oblik djelovanja, izravno povezan s ekstremističkom ideologijom političkog, društvenog i religijskog sadržaja koji osporava postojeći poredak na političkom, društvenom ili kulturnom planu«.

Radikalizacija je polivalentan fenomen; odnosno ekstremističke ideologije nisu samo one vezane uz islam, već ih možemo prepoznati i u vlastitim, nazovimo ih »kršćanskim redovima«, kod neonacista, neofašista, gošista, radikalnih ekologista, tj. svih fundamentalističkih pokreta najrazličitijih provenijencija koje zarad ostvarenja svojih ideala ne prezaju od nasilnih, terorističkih akcija i ne mare za cijenu nevinih žrtava koje pri tomu neminovno moraju strada. Ideologija im je važnija od ljudskog života. Međutim, autoru je bitno u širokoj elaboraciji radikalizma pokazati da je islam nesvodiv samo na svoju radikalnu verziju, odnosno da je njegov civilizacijski raspon nesvodiv samo na džihadizam. Džihadizam je »nekultura islama«, koja se želi iz politikansko-ideoloških pobuda predstaviti kao pravo lice islama i time stvara zbrku, ne samo u vlastitim redovima, već i u širim prostorima zapadne, kršćanske civilizacije koja time stječe dojam kako se radi o opasnoj i isključivoj religiji. Ova intelektualno zanimljiva i uzbudljiva studija želi upravo opovrgnuti ove i ovakve predrasude koje forsiraju sukobe, militarizaciju, odnosno umjesto suradnje i razumijevanja,

nude sukob civilizacija. Kršćanstvo i islam nisu suprotstavljeni, već su suprotstavljeni radikalizirani akteri ograničenih vidokruga, zatvoreni u isključivosti vlastitih ideologija. Dakle, Khosrokhavar upozorava da se pojam radikalizacije ne odnosi isključivo na muslimanske zemlje i ekstremističke skupine diljem svijeta koje se povezuju uz islam, već se radi o fenomenu koji u ime bilo koje druge i drukčije, sekularne ili religijske ideologije može ovladati zajednicom i prouzročiti gotovo nepojmljivo okrutne i krvavo konfliktnu situaciju.

## Povijest radikalizacije

U procesu radikalizacije treba razlikovati različite faze (predradikalizacija, identifikacija aktera, indoktrinacija, izravna teroristička akcija), ali načini nasilnog djelovanja postaju tim više privlačniji što određena grupa, pod uplivom vlastite sektaške izoliranosti gubi smisao za realnost. Poniženje i žrtvovanje su ključni pojmovi s kojima barataju džihadisti, odnosno pojedinci koji stalno naglašavaju kako se oni bune i kako su spremni i na najveću žrtvu, jer time žele iskazati svoj prosvjed što ih zajednica u kojoj žive svodi na puku statičku, odnosno beznačajnost. Oni se osjećaju marginalizirani, ne samo na ekonomskom ili političkom planu, već uopće u svim sociokulturološkim dimenzijama koje dominiraju u određenoj zajednici. Većinska, tzv. nemuslimanska populacija, primjerice, u Francuskoj, »samoobrambenim refleksom« navlači masku mržnje prema pripadnicima islama, što samo otežava



va mostove suradnje koji su i onako već popločani ignorancijom i ravnodušnošću. Stoga su islamski ekstremisti spremni i nanositi očajničke poteze, samo kako bi se osvetili svijetu koji ih ne shvaća. To je žrtvovanje zarad tzv. višeg cilja, ali opet Khosrokhavar upozorava kako to nije karakteristika samo džihadista, već i svih ostalih desnih i lijevih ekstremista koji svoj ultranacionalizam, antisemitizam, antifeminizam, antiislamizam i uopće kulturno konzervativizam suprotstavljaju idejama multikulturalizma, odnosno interkulturalizma, a radi se zapravo o naličju iste vizure koja promovira nasilje kao rješenje problema i služi se istom retorikom (naravno obrnutog rasporeda) u odnosu na »neprijatelja« kako bi oblatila multikulturalizam kao najveće zlo unutar vlastite civilizacije. Samozvani spasitelji islama i zapadne civilizacije nalik su sirijskim blizancima koje je nemoguće rastaviti; hrane se istim idejama, istim predrasudama, koje popunjavaju specifičnim sadržajima vlastitih zabluda i isključivosti.

Veliki dio knjige Khosrokhavar je posvetio povijesti radikalizacije; dotakao se Crvenih brigada, Frakcije crvene armije i sl., ali ipak glavninu je svoga djela posvetio islamskoj radikalizaciji u muslimanskom svijetu, te odnosu tzv. džihadističkih intelektualaca prema globalizaciji. Kada piše o »europskom

modelu radikalizacije«, posebno ga zanima klasifikacija modela radikalizacije koji su naravno diverzificirani, ali prevladava politički islamizam koji antimigrantski pokreti vide kao opasnost za vlastiti europski (nacionalni, kršćanski...) identitet. Utoliko su im svi ti brojni imigracijski valovi, uglavnom iz arapskog svijeta centralna točka na kojoj akumuliraju mržnju i netrpeljivost prema strancima. Naravno, ne radi se samo o grupama, već i o tzv. »vukovima samotnjaci- ma« (tipa Andreasa Breivika) koji posvećeni vlastitim mesijanskim fikcijama spašavanja svijeta čine strašne zločine uvjereni kako svojom žrtvom uspostavljaju u ime vlastite rase, vjere ili ideje nekakvu novu kozmičku pravdu višeg reda. Radikalizirani um, na žalost u drugim kategorijama ne može ni misliti i u tomu je njegova tragedija, ali i zlo koje se bez ikakve kontrole razlijeva diljem svijeta.

## Radikalna islamizacija

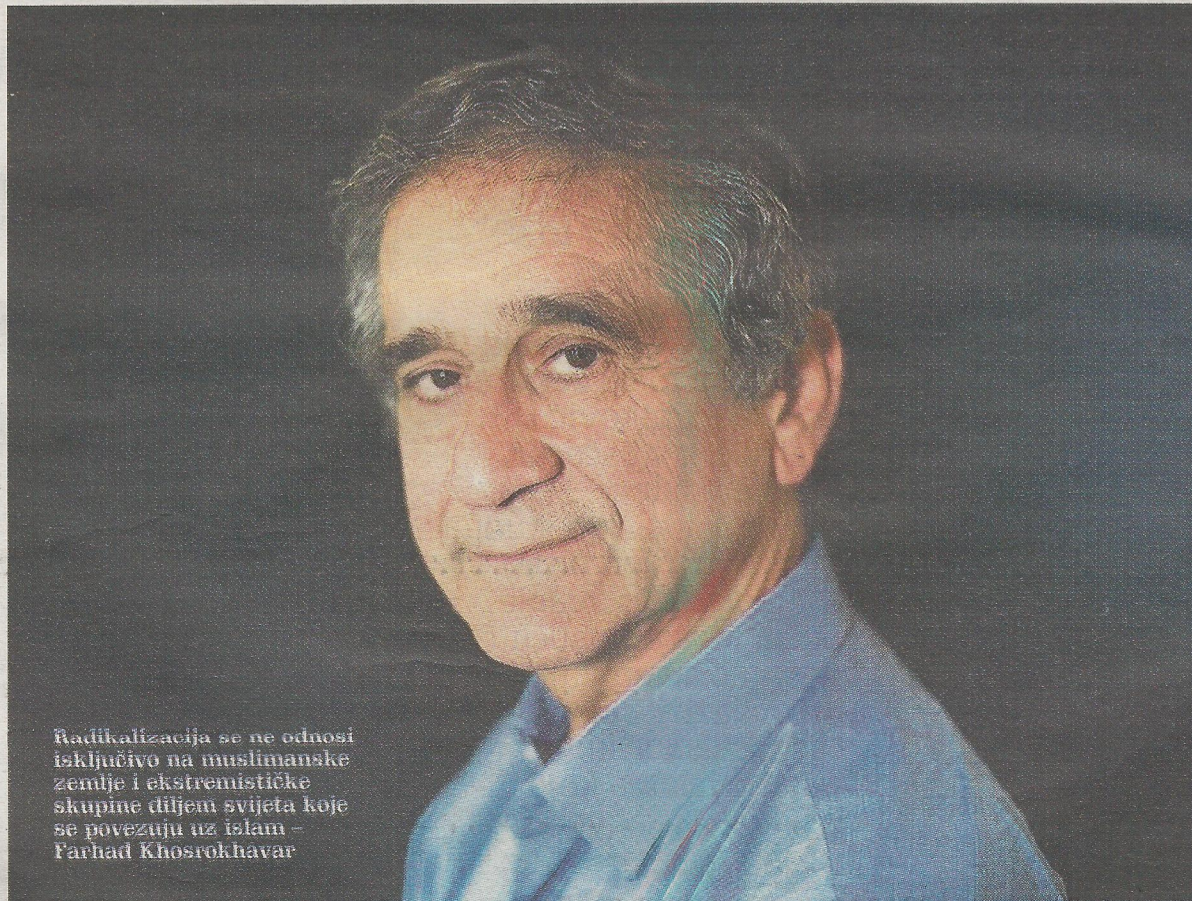
Radikalna islamizacija dolazi iznutra (prekarijat, anomija itd.), ali i izvana, posredovanjem djelovanja karizmatičnih lidera, ali i sve agilnijih i zagađenijih društvenih mreža koje ruše sve nacionalne granice i džihadizam pretvaraju u globalni teroristički pokret. Cijnom radikalizacije pripadnik tog i takvog pokreta u vlastitim očima prestaje biti beznačajan, pretvara se u istinski subjekt mučeništva (recimo za islam) koji snagom i odlučnošću da smrti pogleda u oči drugima ulijeva strahopoštovanje. Khosrokhavar se dotakao i salafizma kao nove pojave u islamu čiji se sljedbenici smatraju braniteljima autentičnog islama i nude jedinstvenu rješenja za složena pitanja. Naravno to je uvijek pogrešan recept, međutim, važno je naglasiti kako se salafisti distanciraju od džihadizma, jer teže islamizaciji »odozdo«, tj. sanjaju o egzodusu iz, primjerice, Francuske u islamske zemlje kako bi mogli slobodno ispovijedati svoju vjeru. Salafizam je, kako piše Khosrokhavar, »izazov upućen vladajućim laičkim normama u ime fundamentalizma, ali ne džihadističkog tipa«.

Khosrokhavar je naravno ukazao i na razlike šiitskog i sunitskog radikalizma; dok je prvom snagu da-

**A**utoru je bitno u širokoj elaboraciji radikalizma pokazati da je islam nesvodiv samo na svoju radikalnu verziju, odnosno da je njegov civilizacijski raspon nesvodiv samo na džihadizam. Džihadizam je »nekultura islama«, koja se želi iz politikansko-ideoloških pobuda predstaviti kao pravo lice islama i time stvara zbrku, ne samo u vlastitim redovima, već i u širim prostorima zapadne, kršćanske civilizacije koja time stječe dojam kako se radi o opasnoj i isključivoj religiji. Ova intelektualno zanimljiva i uzbudljiva studija želi upravo opovrgnuti ove i ovakve predrasude koje forsiraju sukobe, militarizaciju, odnosno umjesto suradnje i razumijevanja, nude sukob civilizacija

vala teokratska država, drugi je obilježila teroristička mreža Al-Kaide. Zajednička im je, uz sve moguće razlike, radikalna ideologija i nasilna akcija. Ali, s tzv. arapskim revolucijama (Egipat, Tunis, Libija, Sirija, Jemen i slično) otvorila su se nova poglavlja džihadizma, odnosno došlo je do njegove obnove, ali ujedno i brojnih, novih tragičnih nesporazuma, u pravilu katastrofalnih posljedica. Terorizam je postao gotovo naša svakodnevnica s kojom očevitno ne znamo kako izaći na kraj. Svi oblici ekstremizma zapravo su pokazatelj duboke krize suvremenog svijeta koju je prouzročila globalizacija. Osjećaj duboke potlačenosti i frustriranosti koju su osjetile milijunske mase »besprizornih« (ili se barem tako osjećaju), hrani terorizam koji je ishitren, nepromišljen, ali na žalost i »logičan« odgovor na sve tegobe kojima je svijet danas izložen. Khosrokhavar nam naravno ne daje recept kako svijet izliječiti od ove teške bolesti, ali njegovo štivo je izrazito instruktivno u pokušaju da nas navede kako bi barem pokušali stvarno razumjeti što se to zbiva u glavi »islamskog mučenika« kada se odluči na akciju i ubijanje nevinih ljudi. »Radikalizacija« je sjajna studija koja o složenim problemima govori na razumljiv način, postajući tako nezaobilaznom lektinom kako bismo se lakše snašli u kolopletu složenih islamističkih procesa i odnosa.

Jaroslav PECNIK



Radikalizacija se ne odnosi isključivo na muslimanske zemlje i ekstremističke skupine diljem svijeta koje se povezuju uz islam – Farhad Khosrokhavar